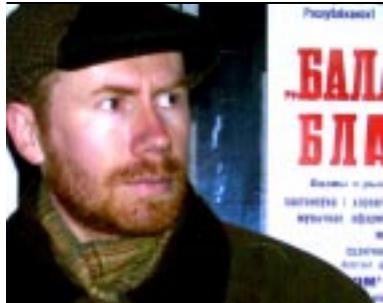

драма

драма

Сяргей Кавалёў

...чым больш гісторыя прыгожая,
тым далей яна ад праўды...

Сёстры Псіхеі

П'еса-прыпавесць у 2-х дзеях

АСОБЫ:

А т а, старэйшая сястра, каралева
І ф і д а, сярэдняя сястра
П с і х е я, малодшая сястра
Н і к а н д р, галоўны стратэг
М а р о н, вярхоўны жрэц

Як малое лаичыцца да маці, шукае абароны і цеплыні, так будзённая Еўропа – гэтае звышцывілізаванае дзіця – туліцца да съяточнай Грэцыі, да яе прыцягальнай даўніны, ратуючыся ад духоўнае пагублі.

Еўропа малітоўным шэптам успамінае запавет Элады: ўудоўнае трэба ахоўваць ад звычайнага.

I мы, трывалая часьцінка будзённай Еўропы, ляцім у Грэцыю, каб яичэ і пакаяцца, па-дзіячы прызнацца, што часьцей за съвечку запальваєм электрычную лямпачку, часьцей за Евангельле чытаем газету.

Пані Грэцыя, даруй нам і, як вуснам даеш каханыя вусны, – дай нашым душам цудоўнае.

Леанід Дранько-Майсюк
“Ратаванье Грэцыи”

Ад аўтара: Гісторыю пра Псіхею мы ня знайдзем у зборніках старажытнагрэцкіх міфаў, да нашага часу яна дайшла дзякуючы славутаму раману Апулея “Метамарфозы, альбо Залаты асёл”, дзе выкарыстаная ў якасці ўстаўной наведлы (Кн. IV – VI). Пазней да міфа пра Псіхею звязраліся, праўда, без асаблівага посыпеху, Ульям Морыс, Роберт Брыджэс, Гаўдэнты Шапялевіч, Ежы Жулаўскі, бліскучы выкарыстаў яго ў сваім рамане „Пакуль маём твар” Клайв Стэйплз Льюіс.

На мой выбар гісторыі пра Псіхею ў якасці сюжету для п'есы паўплывала дзіўнае падабенства міфа да беларускага падання пра дзяўчыну, якая выйшла замуж за вужа („Адкуль зязюля”). Сумны фінал гэтага падання моцна ўразіў мяне ў дзяцінстве, праз гады даўняе дзіцячае ўражанье спалучылася з дарослым захапленнем трагічнай прыгажосьцю старажытнагрэцкага міфа.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Зъява першая

Палац Хірама – уладара каралеўства Геліка, што на самым ускрайку Элады. Пасярод троннай залы стаіць урна з прахам караля. Над урнай схіліліся тры дачкі Хірама ў жалобных накідках паверх адзеньня.

А т а. Якая цішыня... Нібыта не кароль памёр, а ўся краіна вымерла.

І ф і д а. Мёртвага яго баяцца яшчэ больш. (*Спалохана.*) Я таксама баюся!

А т а. Баішся жменькі попелу?

І ф і д а (*пераканана*). Душы злых людзей вяртаюцца на зямлю, каб шкодзіць жывым. Я баюся, што бацька вернецца і зноў паспрабуе мяне згвалціць.

А т а (з усьмешкай). Супакойся, Іфіда. Душа ня мае п р ы л а д ы для гвалту. Наш бацька не ўяўляе небясьпекі ні для цябе... ні для багоў з багінямі.

І ф і д а. Ата, ты такая самая багахульніца, як і ён!

А т а. Гэта адзінае, за што я паважала караля Хірама. (*Усьміхаецца.*)

Паміраючы, ён шапнуў мне: “Дачушка, паглядзі, кудой вылеціць мая душа: праз рот ці праз с...”

І ф і д а. Ф-фу! Быў каралём, а лаяўся як апошні нявольнік.

П с і х е я (*ціха*). Ён быў нявольнікам...

А т а. Псіхея, што ты шэпчаш? (*Іранічна*.) Няўжо малітву за бацьку?

П с і х е я (*стрымана*). Прашу багоў, каб яны даравалі яму грахі і прынялі ягоную душу ласкава.

І ф і д а (*злосна*). Хай Тартар возьме гэтую брудную душу!

А т а (*пагардліва*). Бо вылецела яна не праз рот і цяпер съмядзіць невыносна.

П с і х е я (*пра сваё*). Багі міласэрнейшыя за людзей. (*Апускае вочы*.)

І ф і д а. Добра табе разважаць пра міласэрнасьць, сястрычка! Цябе бацька і пальцам не крануў.

А т а (*задумліва*). Праўда, хацеў забіць, калі даведаўся, што і за трэцім разам у яго нарадзілася дачка. Ня ведаю, якім цудам мы яго спынілі. Маці паплацілася за абарону Псіхеі жыцьцём, я выйшла з сінякамі...

І ф і д а. Затое Псіхея вырасла прыгажуняй, якіх ня бачыў съвет, і цяпер можа ўсіх шкадаваць.

П с і х е я. Даруйце мне, сёстры.

А т а. Плач, Псіхея, па нашым бацьку, прасі ў багоў літасьці да ягонай душы. А мы будзем радавацца, што нарэшце... гэты паганы сабака здох. Цяпер мы самі гаспадыні свайго лёсу!

І ф і д а. Я магу нарэшце выйсьці замуж! Бацька блізка не падпускаў да мяне мужчынаў. (*Ціха*.) Для сябе бярог, стары вычварэнец!

А т а. Па праве старэйшай у родзе, дзе не засталося мужчынаў, я цяпер – каралева Гелікі. Жрацы, воіны – усе мусяць мне падпарадкоўвацца і выконваць мае загады.

І ф і д а (*марыць*). З ложка вылазіць ня буду: толькі кахацца ды нараджаць дзяцей.

А т а (*ласкава*). Цябе, Псіхея, мы таксама выдадзім замуж. Вам, сястрычкі, трэба абзвесціся сем'ямі, нарадзіць і выгадаваць дзяцей, а мяне – засвоіць навуку ўлады. (*Абдымае сясьцёр*.)

П с і х е я (*ціха*). Хіба чалавеку дадзена быць гаспадаром уласнага лёсу?

І ф і д а (*ня слухаючы*). Ніхто не замінае больш майму шчасльцю!

А т а (*натхнёна*). Я ператвару Геліку ў расквітнелую краіну!

Гучыць урачыстая музыка. У тронную залу ўваходзяць вярхоўны жрэц Марон і галоўны стратэг Нікандр. Нікандр схілецца перад сёстрамі ў ветлівым паклоне, Марон ледзь прыкметна ківае галавой.

М а р о н. Шаноўныя пані, усё падрыхтавана для пахавальнага абраду.

А т а. А народ Гелікі сышоўся, каб аддаць апошнюю пашану свайму ўладару?

Н і к а н д р. Няўешныя жыхары горада сабраліся каля бажніцы. (*Усьміхаецца.*) Не без дапамогі маіх ваяроў, вядома.

А т а. Дзякую за службу, Нікандр. Мы з сёстрамі памянулі ўжо добрым словам караля Хірама. Можна распачынаць публічную цырымонію.

І ф і д а. Хадзем, Псіхея. (*Цягне малодшую сястру за руку.*) Не выцірай сълёзы – у съвяtle паходняў яны будуць добра глядзеца.

Вярхоўны жрэц Марон урачыста ўзьнімае урну з прахам і aberуч тримае яе перад сабой. Дочкі нябожчыка-караля і галоўны стратэг Нікандр выстроўваюцца ўсьлед за ім.

Жалобная працэсія пакідае тронную залу.

Зъява другая

У троннай зале палаца каралевы Аты. Толькі што завяршылася вясельле стратэга Нікандра з Іфідай. За съвяточным сталом засталіся каралева Ата, жрэц Марон і пара маладых. Перад імі таньчыць Псіхея. У ейных лёгкіх, зgrabных руках прасочваеца невыразны ценъ трывогі і смутку. Скончышы танец, Псіхея схіляеца спачатку перад маладымі, а потым перад каралевай Атай.

А т а. Дзякую, мая ластаўка. Прысядзь, зрабі глыток віна.

Н і к а н д р (у захапленыні). Сама багіня таньчыла перад намі!

І ф і д а (*штурхae Нікандра ў бок*). Не забывайся, з каторай з нас ты ажаніўся!

М а р о н (*задуменна*). Калі б яна не была каралеўнай, я забраў бы яе жрыцай у Галоўны Храм.

А т а. Так бы я табе яе і аддала! (*Хаваючи рэўнасьць.*) Што сталася б з ёю ў змрочным скляпеньні, бяз сонечнага съвялага паветра?!

І ф і д а (*да Нікандра*). Зірні на мяне, мой бясстрашны герой, і скажы, ці гатовы ты да найважнейшай у тваім жыцьці бітвы?

Н і к а н д р. Чакаю, што бітва будзе зацятай, вораг – неўтаймоўны, і напрыканцы я палягу пераможаным. (*Цалуе Іфіду.*)

І ф і д а. Толькі асьцярожна, не пратні мяне сваёй дзідай наскрозь. Я спадзяюся ўзяць удзел яшчэ не ў адной бітве і прывесьці на съвет цэлае войска. (*Прагна цалуе Нікандра.*)

А т а (*пазірае на любоічы маладых і звяртаеца да Марона*). Гляджу я на іх і думаю: ці варта адмаўляцца ад простага чалавечага шчасця?

М а р о н. Дзеля ўлады варта, мая каралева. А нам ніхто не перашкаджае мець патаемна тое самае, што і яны. (*Непрыкметна праводзіць рукой па шыї Аты.*)

А т а. І ты не шкадуеш, Марон, што жрацу нельга жаніцца? Быў бы мужам каралевы...

М а р о н. Паасобку мы мацнейшыя, чым разам, мая каралева. Ты ўладарыш над целамі падданых, я паную над іхнымі душамі. (*Крыва ўсьміхаецца.*) Да таго ж ты ўпотайкі дзеліш са мной ложа і не мусіш прылюдна дзяліць трон.

А т а. Ты ўпэўнены, што гэта так?.. (*Да Psixei.*) Псіхея, а ты не зайдросьціш шчасьцю сваёй сястры?

П с і х е я (*прастадушна*). Як можна зайдросьціць таму, каго любіш?

А т а. Я зусім забылася, што ты ўсіх любіш. (*Ціха.*) Нават тых, хто цябе ненавідзіць.

І ф і д а (*да Psixei*). Псіхея, сястрычка, выпі за нас з Нікандром!

П с і х е я. Зычу табе багата шчасльвых дзён, мая любая сястрыца. Няхай багі ласкава спатоляць тваю прагнуну смагу. (*Узынімае келіх.*)

І ф і д а (*хітравата падміргвае Нікандру*). Чуеш, Нікандр: калі ты не прыкладзешся як сълед да працы, цябе падменяць багі. Калі ня хочаш гадаваць чужых дзяцей – не лянуцца сам.

Н і к а н д р (*зноў цалуе Іфіду*). У табе адгукаецца бацькава ба-
гахульства і насымешлівасць.

І ф і д а (*працверазеўшы*). О, усемагутныя, даруйце п'янай жанчыне дзёрзкі жарт!

А т а. Ня бойся, Іфіда, твая прапанова спадабаецца багам. (*Да Марона.*) Праўда, вяrhoўны жрэц?

М а р о н (*ціха*). Як і многім съмяротным, мая каралева. Думаю, наш стратэг будзе мець клопаты са сваёй гарачай жонкай.

А т а. Асабліва падчас шматлікіх войнаў, якія мы неўзабаве рас-
пачнем.

М а р о н. Ц-с-с! (*Прыкладае палец да вуснаў.*)

А т а. Твая праўда, ня час пра гэта. (*Да Psixei.*) Псіхея, можа мы і табе вясельле згуляем? Вунь колькі князькоў просяць тваёй рукі. Што маўчыш?

І ф і д а. Яна ж усім адмаўляе, ганарліўка! (*Нечакана злосна.*) А сама бегае цішком да падножжа Сівой Гары і прападае там да вечара. Відаць, завяла сабе палюбоўніка з прасталодзінаў і таемна з ім (*робіць непрыстойны жэст*) сустракаецца.

П с і х е я. Іфіда! Ты... (*Замаўкае.*)

А т а. Псіхея, гэта праўда? (*Сурова.*) Зірні мне ў вочы, дзяўчынка.

П с і х е я. Не! (*Апускае вочы.*) Так...

А т а. Так ці не?

П с і х е я. Не, у мяне няма палюбоўніка.

А т а. Але ты бегаеш да Сівой Гары?

П с і х е я. Так.. я там бываю.

Н і к а н д р (*уражсаны*). Ня можа быць! Самыя адважныя ваяры баяцца набліжацца да гэтага месца.

Марон. Вера забараняе нам падыходзіць да Свой Гары! На тым месцы некалі складалі ахвяры Жоўтаму Яшчару.

Ата (*да Psixei*). Ты чула?

Псіхея. Чула... яшчэ ў дзяцінстве... ад нашае няні. (*Больш упэўнена*.) Я ня веру ў Яшчара. Увечары з гары спускаецца звычайны туман.

Іфіда. Няма лепшай хованкі, чым там, для палюбоўнікаў, якія не баяцца Яшчара! (*З жаночай цікаўнасцю*.) Прызнайся нам, хто ён?

Псіхея. Я не сутракалася з палюбоўнікам! Я... (*Плача*.)

Ата. Пачакай, Іфіда. (*Да Psixei*.) Ня плач, мая маленъкая, я табе веру. Толькі раскажы мне ўсю праўду: навошта ты ходзіш да падножжа Свой Гары?

Псіхея (*паслья працяглага маўчання*). Аднойчы, калі яшчэ быў жывы бацька, я гуляла з няняй на ўскрайку саду. Нечакана з-за агароджы да мяне даляцелі чароўныя гукі сірынгі. Я захацела паглядзець, хто гэта так соладка грае, пералезла праз агароджу, але нікога ня ўбачыла. Гукі сірынгі пачалі аддаляцца, здавалася, яны клікалі за сабой. Не паслухаўшыся няні, я пайшла ўсьлед за прывабнай таямнічай мелодыяй і не заўважыла, як апынулася ля падножжа Свой Гары. Там музыка сьціхла... Я адчула раптоўную стому і прылегла адпачыць ля празрыстага ручая. Калі прачнунлася, быў ужо вечар, і я хуценька вярнулася ў палац.

Ата. І ўсё? Загучала сірынга, потым сьціхла, і больш нічога ня здарылася?

Псіхея. Так. (*Павагаўшыся*.) Але я бачыла сон.

Ата. Сон? Які?

Псіхея. Быццам на тым беразе ручая вырас смарагдавы палац з бурштынавым дахам. На ганку зъявіўся прыгожы каралевіч і прамовіў да мяне: “*Psixea, з усіх съяротных нявест я выбраў цябе*.” Ён узяў мяне за руку і павёў да сябе ў пакоі, дзе я зноў пачула пераліўсты съпей сірынгі. Паслья таго шмат разоў прыйходзіла я на тое месца. Сядзела калія крыштальнага ручая, адпачывала. Але сон ніколі не паўтараўся.

Ата. Навошта ж ты працягваеш туды хадзіць?

Псіхея (*разгублена*). Ня ведаю.

Іфіда (*зьдзекліва*). Спадзяешся, што сон стане явай?

Ата. Можа, цябе заваблівае съпей сірынгі?

Псіхея. Не, той незвычайнай музыкі я больш ня чула. Але гэта была такая музыка, якую немагчыма забыць. Мне яна падалася нават знаёмаю: нібыта я чула яе раней, толькі не магу згадаць, дзе.

Ата. Калі? У дзяцінстве?

Псіхея. Не, раней! Яшчэ да нараджэння. Мілыя сёстры, вам не здаралася бачыць ці чуць нешта ўпершыню, але так, нібыта вы гэта ўжо бачылі і чулі?

Іфіда. Мне здаецца, што я ўжо аднойчы губляла дзявоцкасць.

Нікандр. А мне часта здаецца, што такі самы абед я еў учора.

Марон (*пагрозыліва*). Псіхея, ці пераходзіла ты праз той ручай, ля падножжа Гары?

Псіхея. Не. Я не адважвалася.

Марон. Дзякаваць багам! Той, хто ступаў на другі бераг ручая, больш не вяртаўся да жывых. За ручаём пачынаецца краіна памерлых. (*Да Аты*). Нельга, каб пра гэты выпадак даведаўся прости люд.

Атая. Псіхея, нікому не расказвай, што ты была ля падножжа Сівой Гары. І паабязчай мне, што больш ніколі туды ня пойдзеш.

Псіхея (*ціха*). А калі Ён мяне пакліча?

Атая. Які – Ён? Выкінь з галавы свае дзіцячыя прыдумкі, калі ня хочаш, каб яны звяялі цябе са съвету.

Іфіда. А што, калі агідны Яшчар сапраўды ўпадабаў нашую прыгажуню Псіхею?

Атая. Нікандр, прыставіш да Псіхеі двух вартавых.

Нікандр. Будзе зроблена, каралева.

Атая. А ты, Іфіда, калі будзеш распускаць свой язык... Я ведаю, як ты любіш Псіхею.

Іфіда (*надзымуўшыся*). А я бачу, як ты любіш мяне. Замест падарункаў маю ад цябе ў дзень шлюбу адны пагрозы.

Атая. Выбачай, будуць і падарункі. (*Узынімае келіх*) Нікандр, Іфіда, шчасьця вам, плёну, дабрабыту!

Марон. Здароўе каралеўны Іфіды і непераможнага стратэга Нікандра!

Нікандр. Няхай жыве нашая каралева, уладарка Гелікі!

Усе ўзынімаюць келіх і выпіваюць, думаючы кожны пра сваё. Толькі Псіхея не дакранаеца да келіха.

Зъява трэцяя

У троннай зале палаца каралевы Аты праз год. Уваходзіць Іфіда, таропка аглядае пустую залу. Заўважае на троне каралеўскую карону, падыходзіць і прымярае яе на сваю галаву.

Іфіда. Як пасуе мне каралеўская карона! Ня тое, што кульгавай Аце. (*Важна*) У каштоўнай аправе павінен звязаць сапраўдны дыямент.

Зъяўляецца Ата, падкрадаеца ззаду да Іфіды і спрытна здымает з галавы сястры карону.

Атая. Не прымярайся да кароны, сястрычка. Не для тваёй пустой галавы такая аздоба.

Іфіда. Яшчэ не вядома! Можа, каб я яе насіла, нашае жыцьцё было б лепшым! Хто хваліўся, што ператворыць Геліку ў расквітнелую краіну? Дзе багатыя ўраджаі, святочныя кірмашы? Дзе шчасьце і дабрабыт? Каралеўская казна пустая, людзі мруць ад голаду і хваробаў!

А т а. Пільнуй свайго інтарэсу, Іфіда. Дзе шматлікія дзеци, якімі ты абяцала нас абараўваць? Кладзешся з першым лепшым, а яшчэ ні разу не панесла. Сучка бясплодная!

І ф і д а. Лупатая сава!

А т а (*абурана*). Як ты размаўляеш са старэйшай сястрой?! Ты заўлася, што перад табой каралева?

Падчас спрэчкі паміж сёстрамі ў залу ўваходзіць жрэц Марон, але ня ўмешваецца і назірае зводдаль.

І ф і д а. Знайшлася мне каралева! Кожны ведае, што насамреч Гелікай уладарыць гэты гнусны еўнук! (*Паказвае на Марона*.)

М а р о н (*пагрозыліва*). Не забывайся, жанчына: зневажаючы жраца, ты абражаш багоў, якім ён служыць!

І ф і д а. Ха-ха, багі даўно адварнуліся ад свайго нядошлага служкі, а праз цябе – і ад усіх нас. Чаму ты ня выпрасіш у багоў дажджу для палёў, хлеба для людзей, чаму ня спыніш паморак і набегі суседзяў?

А т а. Калі хто і вінаваты ў варожых набегах, дык гэта твой муж, няздарны палкаводзец!

І ф і д а. А хто загадаў яму распачаць войны з усімі суседзямі адразу? Сядзелі б сабе ціха – і нас бы ніхто не чапаў.

А т а. О, няўдзячнае стварэнье! Забылася ўжо, як радавалася ты перамогам Нікандром і багатай здабычы?

І ф і д а. Але перамогі хутка зъмяніліся паразамі, а багатая здабыча абрнулася незылічонымі стратамі. Мы сталіся жабракамі, а неўзабаве ператворымся ў няволынікаў!

А т а. Сыціхні, гадзюка, інакш я загадаю вырваць твой пракляты язык і кінуць яго сабакам!

І ф і д а (*ставіць руکі ў бокі*). Паспрабуй крані мяне – і ўсё войска пярайдзе на бок бунтаўшчыкоў!

А т а. Анягож, яно цалкам складаецца з тваіх былых палюбоўнікаў! Цьфу! (*Адварочваецца ад Іфіды*.)

М а р о н (*лагодна*). Перад пагрозай агульной небясьпекі ці варта блізкім людзям сварыцца? Ці не разумней трymацца разам?

І ф і д а. То няхай утайміе свой непамерны гонар і звязртаецца да мяне, як роўная да роўнай. Добра вядома, на чым трymаюцца рэшткі вашае ўлады ў краіне: на мячах ваяроў майго мужа.

М а р о н. Хіба мы адмаўляем заслугі нашага слáунага Нікандра? Наадварот, на ягоную адвагу і спрыт мы ўскладаем усе надзеі на выратаваньне.

І ф і д а (*з выклікам зірнуўши на Ату*). Вось так!

А т а (*стрымліваючы гнеў на сястру*). Якія навіны, Марон? Чуваць што добрае?

М а р о н. Толькі дрэннае, каралева. Нястача, голад, хваробы штур-

хаюць пакорлівых некалі людзей у шэрагі бунтаўшчыкоў. (*Разводзіць руки.*) Супраць нас уз্যнялася ўся краіна.

А т а. Супраць н а с?

М а р о н. Так, супраць каралеўскай улады і супраць касты жрацоў таксама.

І ф і д а. Яны не баяцца гневу багоў?

М а р о н. Бунтаўшчыкі кажуць, што сапраўдны бог жыве ня ў нашай бажніцы.

І ф і д а. А дзе?

М а р о н. На Сівой Гары.

І ф і д а (*спалохана*). Жоўты Яшчар!

А т а (*пагардліва*). Што за цёмны народ! Калі ўжо яны перастануць верыць у забабоны?

М а р о н (*паціскае плячыма*). У гэтыя забабоны верылі спрадвеку іхнія продкі. Цяжка вытравіць перакананыні, што за тысячы гадоў укараниліся не ў галовах нават, а ў крыўі людзей.

А т а. Калі твае багі нас не ўратуюць, на што нам застаецца спадзявацца?

М а р о н. Як слушна заўважыла Іфіда: толькі на войска Нікандра, мая каралева. (*Кланяеца Іфідзе.*) Наш стратэг накіраваўся на сустрач паўстанцам, каб ушчэнт разъбіць іх.

І ф і д а (*пераканана*). Нікандр разгоніць бунтаўшчыкоў, навядзе ў краіне парадак і... зробіцца яе Уладаром!

У залу ўваљваецца Нікандр, зъняможаны і брудны, бяз зброі і дасьпехаў.

І ф і д а. Нікандр!

А т а (*сумна*). А вось наш збаўца і ўладар... Што здарылася: нашае войска разьбіта?

Н і к а н д р. Не. Але яно перайшло на бок паўстанцаў. (*Апускаеца на падлогу каля ног Іфіды.*) Даруйце, я нічога ня мог зрабіць.

М а р о н (*прыслухоўваеца*). Я чую нейкі гул за съценамі палаца.

І ф і д а. Яны набліжаюцца!

Н і к а н д р (*няўпэўнена*). Палац ахоўваюць узброеныя слугі і рэшткі гвардыі.

М а р о н. Думаю, яны ахвотна згадуць зброю.

І ф і д а. Я баюся. (*Апускаеца на падлогу каля мужа.*)

А т а. Калі яны шукаюць мяне, я ня буду ад іх хавацца. (*Накіроўваеца да выхаду.*)

М а р о н (*спыняе Атму*). Пачакай, каралева, я выйду да іх і пасправчу ўлагодзіць іхні гнеў.

Вярхоўны жрэц пасьпешна выходзіць з залы.

І фіда. Вы верыце, што ён выйдзе насустреч разьюшанаму натоў-
пуш? Напэўна, уцячэ з палаца праз патаемны, аднаму яму вядомы ход.

Нікандр. Баязылівы пацук!

Ата (*стомлена*). Быццам вы лепшыя за яго...

У тронную залу ўваходзіць абуджаная ад сну Псіхея.

Псіхея. Сёстры, што за крыкі чуваць за съценамі палаца? (*Углядаеца*.) Чаму ў вас такія ўстрывожаныя твары?

І фіда (*злосна*). Прачнулася, нявіннае ягнятка!

Ата. Псіхея, вяртайся ў свой пакой і не выходзь адтуль, пакуль
усё не суцішыцца.

Псіхея. Што суцішыцца, Ата?

І фіда. Наш няўдзячны народ прагне паквітацца са сваёй карале-
вай.

Псіхея. Я нікуды не пайду. Я ня кіну цябе ў небясьпецы. (*Пад-
бягае да Аты і моцна съціскае яе ў сваіх абдымках*.)

І фіда. Ах-ах! Якая адданасць!

Ата (*да Іфіды*). Змоўч, нарэшце, яхідна!

Нікандр (*прыслушоўваецца*). Чуце? Зрабілася ціха.

Ата (*прыслушваючыся*). Як на пахаваньні.

У абсолютнай цішыні выразна чуваць нечыя крокі. У тронную залу ўваходзіць
Марон.

І фіда (*зьдзіўлена*). Вярнуўся? Яны не разьдзёрлі цябе на кавалкі?
Ата. Марон, што там адбываецца?

Марон (*урачыста*). Я прыйшоў, каб абвясціць вам волю народа
Гелікі. Я – ягоны пасланынік і буду прамаўляць ад ягонага імя.

І фіда. Выйшаў каралеўскім пасланынкам, а вярнуўся народным!

Нікандр. Зраднік!

Марон (*да Аты*). Каралева, загадайце ім маўчаць, калі яны
хочуць застасцца жывымі.

Ата. Кажы, Марон. Я бачу, ты прынёс нам выратаванье.

Марон. Народ Гелікі ня прагне тваёй съмерці, каралева. Ён пат-
рабуе толькі прынесыці ахвяру Жоўтому Яшчару, каб той зылітаваўся
над намі і дараваў краіне спакой, а зямлі – ураджайнасць.

Ата. Ахвяру? Усяго толькі? Дзеля нейкага паршывага ягняці яны
перавярнулі з ног на галаву ўсю краіну?

Марон. Ты не зразумела, пані. Яшчар патрабуе чалавечай ахвяры.

І фіда (*падхопліваецца*). Ата, вазьмі майго найпрыгажэйшага раба!
Калі гэта нас уратуе...

Нікандр (*скванна*). Навошта губляць здаровых слугаў? У вязь-
ніцы хапае злачынцаў...

Марон. Я не сказаў вам галоўнага: ахвяра павінна быць каралеўскага роду.

Усталёўваецца гнятлівае маўчаныне. Усе глядзяць на Ату.

Ата (*пакорліва*). Усё-ткі яны прагнуць маёй съмерці.

Іфіда (*паспешліва*). Дзеля выратаванья краіны трэба ахвяраваць жыцьцём, сястра. Мы прадоўжым твае слайныя пачынаныні.

Піхея (*з жахам*). Не, Ата, не! Не згаджайся! Яны злыя людзі!

Марон (*голосна*). Народ Гелікі ня хоча мяняць каралеву. Ахвярай мусіць стацца твая сястра, пані.

Ата (*з палёгкай*). Цяжка пагадзіцца з такою стратай. (*Пераводзіць погляд на Іфіду*.) Але дзеля выратаванья краіны давядзецца ахвяраваць жыцьцём, сястра. (*Крыча ўсьміхаецца*.)

Іфіда (*крычыць*). А-а-а! Яны хочуць мяне пазбыцца! Яны ў змове! Ратуй мяне, Нікандр! (*Хаваецца за мужа*.)

Нікандр. Рукі преч ад маёй жонкі! За яе я падыму супраць вас усё войска!

Ата. Дзе тваё войска, бяздарны стратэг? І супраць каго яно выступіць? (*Зъмяніўши тон*.) Не памыліся, Нікандр. Ці варта страчваць галаву і пасаду з-за дурной, распуснай бабы?

Хвіліну Нікандр вагаецца і апускае ў нерашучасці рукі. Тым часам Псіхея падыходзіць да вярхоўнага жраца і запытальна глядзіць яму ў очы.

Піхея (*ціха*). Я?

Іфіда. Хочаце май коштам адкупіць свае грахі? Ня дамся!

Марон (*узвышае голос*). Ціха! Можаце вы не сварыцца?! (*Спакойна*.) Ахвярай павінна быць цнатлівая, чыстая дзяўчына.

Усе застываюць нерухома і глядзяць на Псіхею.

Ата. Псіхея? Безабароннае дзіця ў ахвяру Яшчару?

Іфіда (*радасна*). Багі лепш ведаюць, каго ім выбраць.

Ата. Што за глупства? Няма ў Геліцы іншых цнатлівых дзяўчат, акрамя Псіхеі?

Марон. Карабеўскага роду – няма.

Ата (*з няправісцю*). Марон, няўжо гэты съмярдзючы натоўп думае, што я пагаджуся прынесці ў ахвяру сваю любімую сястру?

Піхея. Ата, ня трэба!

Марон (*падыходзіць да Аты, ціха*). Яе прынясць у ахвяру і без тваёй згоды, мая пані. А ты толькі дарэмна страціш карону, а з ёй і галаву.

Іфіда (*няичыра*). Бедная наша сястрычка! Ніяк не ўратаваць нам цябе ад съмерці. (*Абдымае Псіхею*.)

Нікандр (разважліва). На вайне не бывае бяз стратаў.

Ата (горача просіць). Марон, ты ўмееш паразумецца з просталюдзінамі. Пераканай іх выбраць іншую ахвяру, прашу цябе!

Марон. Ты перабольшваеш мае здольнасці, пані. Магутны леўня можа затрымаць статак быкоў, які ў асьляпленыні імчыць на яго. Ён можа альбо скочыць убок, альбо загінуць пад капытамі разъятраных жывёлаў. Мудры леў выбірае першае, каб потым мець магчымасць гнаць статак у патрэбным яму кірунку. (*На вуха Аце.*) Раю табе, каралева, зрабіць тое самае.

Ата (адштурхоўвае ад сябе Марона). Баязліўца! Няхай затопчуць мяне сваімі бруднымі нагамі, няхай разъдзяруць мяне на шматкі, я сястры не аддам! Варта, да зброі! Нікандр, зъбяры рэшткі гвардыі! Будзем біцца да апошняга!

Нікандр (не варухнуўшыся). Якой гвардыі? Усе перайшлі да паўстанцаў. (*Насьмешліва.*) Ці варта страчваць галаву, каралева, з-за звычайнай дзяўчыны, хай сабе і цнатлівай?

Марон. Апамятайся, каралева! У тваіх руках лёс усёй краіны!

Псіхея (падбягае да Аты). Ата, скарыся! Ня мы выбіраем свой лёс, яго пішуць багі на нябесах. Не вінаваць сябе ў tym, што здарыцца. (*Падбадзёрвае сястру.*) Ведай, мне зусім ня боязна.

Ата (скарыўшыся). Псіхея, любая мая, я не магу ўратаваць цябе ад съмерці, але ад нясыцерпных пакутаў – яшчэ магу. Няма ніякага Яшчара, на ахвярным слупе цябе чакае жудасная съмерць: ад смагі, голаду і холаду. (*Шэптам.*) Хочаш, я загадаю Нікандру, каб падчас ахвяраўскладання цябе незаўважна пазбавілі жыцця?

Псіхея (з жахам). О не, сястра, толькі ня гэта! Я не магу трапіць туды мёртвай. (*З мальбой.*) Я не баюся ні Яшчара, ні доўгай пакутлівой съмерці. Адзінае, што мяне палохае – гэта тое, што Ён ня возьме мяне ў свой палац. Мёртвай Ён мяне напэўна ня возьме.

Ата (не разумее). Хто – Ён?

Псіхея (з прасьветленым тваром). Карапевіч, якога я бачыла ў съне. Ты забылася пра мой чароўны сон, Ата?

Ата (выбухае гневам). Які сон, Псіхея?! (*Трасе Psicheю за плечы.*) Прачніся! Зірні праўдзе ў очы. Цябе чакае пагібель, а ты ўсё бавішся дзіцячымі прыдумкамі!

Іфіда. Пусці яе, вар'ятка! Душу з яе вытрасеш, і тады народ запатрабуе іншай ахвяры. (*Адцягвае Ату ад Psichei.*)

Марон (урачыста). Час рыхтавацца да ахвяраўскладання. Хадзем, дзіця маё!

Вярхоўны жрэц бярэ Псіхею за руку і выводзіць з троннай залы. Ата б'еца ў абдымках Іфіды, намагаючыся вызваліцца і кінуцца ўсьлед за Псіхеяй. На дапамогу Іфідзе прыйходзіць Нікандр.

А т а (*крычыць*). Прачніся, Псіхея! Пракляні гэты люд, які паслаў цябе на съмерць!

І ф і д а. Пакінь яе ў спакоі! Няхай ідзе да свайго каралевіча.

Н і к а н д р (*разваражліва*). Нехта мусіць загінуць, каб астатнія працягвалі барацьбу.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Зъява чацьвёртая

Праз месяц паслья ахвяраўскладаньня ля падножжа Сівой Гары. Непрыглядная, дзікая мясцовасць. Навідавоку стаіць ахвярны слуп, з якога зьвісаюць абрыўкі ланцугоў.

Зъяўляюцца Ата і Іфіда. Яны ідуць, крадучыся, і ўвесь час азіраюцца. Старэйшая сястра трymае ў руках пахавальную урну.

І ф і д а. Якая жудасная мясціна... Навокал ні душы, а мяне не пакідае адчуваньне, што за намі нехта назірае. Я баюся!

А т а. Ніхто цябе не прасіў цягнуцца ўсылед за мной.

І ф і д а. Думаеш, адна ты ў нас такая сумленная? Я таксама ёй сястра і хачу споўніць свой апошні доўг.

А т а. Так я табе і паверыла. Пэўна, хочаш пажывіцца каштоўнымі ланцужкамі ды бранзалеткамі, якімі жрацы ўпрыгожылі Псіхею перад ахвяраўскладаньнем.

І ф і д а (*пакрыўджана*). За каго ты мяне маеш, сястрычка? Ды калі хочаш ведаць, мне кожнае начы съніцца бедная Псіхея, якая з дакорам глядзіць мне ў очы. (*Узвышае голас.*) Думаеш, мне яе не шкада?

А т а (*заўважае слуп*). Цішэй! Ахвярны слуп. Вось мы і на месцы.

Сёстры падыходзяць да слупа, моўчкі абыходзяць яго, разглядаючы з усіх бакоў.

І ф і д а. Але я ня бачу Псіхеі. Дзе яна?

А т а. Колькі разоў уяўлялася мне жахлівая карціна: я падыходжу да падножжа Сівой Гары і бачу на ахвярным слупе раскляванае птушкамі, разъздёртае зъярамі цела сястры.

І ф і д а. Б-р-р-р.

А т а. Не, Іфіда. Нехта зьняў цела Псіхеі са слупа. (*Падыходзіць да слупа зусім блізка.*)

І ф і д а. Нехта?.. (*Спалохана.*) Ты куды?!

А т а (*бярэ ў рукі абрывак ланцууга і спрабуе яго разарваць*). Нечалавечая сіла патрэбна, каб разарваць гэтыйя ланцуgi.

І ф і д а (*зъблейши*). Нечалавечая? О, богі, не іначай гэта Яшchar! Хадзем адсюль, Ата!

А т а. Хутчэй мядзьеvedзь ці які іншы дзікі зъвер. На слупе яму нязручна было жэрці сваю ахвяру і ён съцягнуў цела на зямлю. Трэба

ўважліва пашукаць навокал. Я думаю, мы знайдзем тое, што засталося ад нашае няшчаснае сястры і зьдзейсьнім пахавальны абраад.

І ф і д а. Я не зраблю больш ні кроку! (*Апускаецца на зямлю.*)

А т а. Можаш пачакаць мяне тут, я сама пашукаю.

І ф і д а (*усхопліваецца на ногі*). Не пакідай мяне адну каля гэтага праклятага слупа!

А т а (*раздражнёна*). Вяртайся тады ў палац, калі ты такая баязлыўка!

І ф і д а. Не, вяртацца адна я баюся яшчэ больш. Давай вернемся разам.

А т а. Я дала сабе слова, што не вярнуся ў палац, пакуль не пахаваю Псіхею.

І ф і д а. Ну, чаму мы не ўзялі з сабой Нікандра з ваярамі? Чаму мы павінны рабіць гэта самі, употайкі?

А т а. Таму што малойцы Нікандра ня дужа съмлелішыя за цябе. Хадзем, Іфіда. Як табе ня сорамна быць баязліўкай: ты ж каралеўская дачка!

І ф і д а (*нерашучы*). Скажы, Ата, ты напэўна ведаеш, што гэта дзікі зьвер, а ня Яшчар?

А т а. Колькі разоў табе паўтараць: няма ў съвеце істотаў незвычайных. Ні багоў, ні прывідаў, ні яшчараў. Ёсьць толькі нашыя страхі і забабоны.

І ф і д а. Ты гаворыш адно – Марон зусім іншае... і вы разам кіруеце Гелікай. Каму з вас верыць?

А т а. Нават Псіхея, якая любіла выдумляць розныя казкі, ведала, што няма ніякага Яшчара. Памятаеш ейныя слова: “Я ня веру ў Яшчара. Увечары з гары спускаецца звычайны туман”. Хадзем, пашукаем рэшткі нашай беднай сястрычкі.

Ата падыходзішь да Іфіды, бярэ яе за руку. Іфіда неахвотна рабіць адзін крок, узынімае вочы і ад моцнага зьдзіўлення ня можа вымавіць ані слова. Яна вырывае ў Аты руку і паказвае некуды за сыпіну сястры.

І ф і д а (*крычыць*). Ата! Зірні!

А т а. Што ты такое ўбачыла? Яшчара?

Ата абарочваецца і бачыць перад сабой Псіхею: у бруднай, ірванай сукенцы, але жывую, здаровую і – яшчэ больш прыгожую.

І ф і д а (*з жахам*). Здань!

П с і х е я. Сёстры мае, як я рада вас бачыць! Я верыла, што некалі вы прыйдзеце. (*Працягвае руکі да сясьцёр.*)

І ф і д а (*да Аты*). Не адказвай ёй! Нельга размаўляць з прывідамі: яны завабліваюць у краіну памерлых.

А т а. Яна жывая. Псіхея, радасць мая!

Ата кідаецца да Псіхеі і съціскае яе ў абдымках. Іфіда падыходзіць бліжэй, але трymаецца насьцярожана і глядзіць з недаверам на Псіхею.

А т а. Не магу паверыць у такое шчасьце! Мы са смуткам у сэрцы шукаем ейныя костачкі, а яна зъяўляецца жывая, здаровая, з радаснай усьмешкай на твары.

І ф і д а (з *зайздрасьцю*). І яшчэ прыгажэйшая, чым была.

А т а. Распавядай хутчэй, як ты ўратавалася, як не памерла ад голаду ды холаду. Чаму ты не вярнулася да нас у палац?

П с і х е я. Ах, мае любыя сёстры, вас чакае дзіўная гісторыя. Я рада нашай сустрэчы ня толькі таму, што люблю вас, але і таму, што магу распавесці вам пра рэчы цудоўныя. Спраўдзіўся мой сон: смарагдавы палац з бурштынавым дахам існуе насамрэч.

А т а (*строга*). Псіхея, расказавай усё па парадку і нічога не выдумляй, калі ласка.

І ф і д а (*азіраецица па баках*). А, можа, мы выслушаем гэтую гісторыю па дарозе дамоў?

П с і х е я (*усыміхаецица*). Але ж калі вы выслушаце мяне, то зразумееце, што ісъці нікуды ня трэба. (*Натхнёна*) Я ўжо дома, а вы ў мяне ў гасціях!

А т а. Псіхея, кажы нарэшце, хто разарваў на табе ланцугі і зъняў з ахвярнага слупа? Хто карміў цябе і даваў прытулак?

П с і х е я. Ата, ты яшчэ не здагадалася? (*Зъзяе ад ичасьця*.) Вядома, Ён. Гаспадар смарагдавага палаца.

І ф і д а. Жоўты Яшчар?

П с і х е я. Мой муж. Бог Сівой Гары. Магутнейшы за ўсіх зямных каралёў і князёў. Такі прыгожы, што можа асьляпіць сваім нябесным хараством. Таму я не магу пабачыць яго ўдзень, толькі ўначы. Калі ж я аслухаюся і зірну на яго пры съятле – страчу зрок і назаўсёды згублю кахранага. А палац наш бясьсыледна зынікне.

І ф і д а (*да Аты*). Пра што гэта яна гаворыць?

А т а. Бог Сівой Гары ўвасобіўся ў незвычайнага прыгажуна і выратаваў дурнічку Псіхею, каб з ёю ажаніцца.

П с і х е я. Ты кпіш з мяне, сястра, але я не крыўдую. Я сама не адразу паверыла ў сваё шчасьце. Сапраўды, хто я такая? Дурнічка Псіхея... Дзівачка і летуценыніца. Але калі жрацы пакінулі мяне прывязанай да ахвярнага слупа і зямлю ахінула цемра ночы, я пачула голас ніадкуль: “Псіхея, выбраныніца мая, вітаю цябе ў палацы. Увайдзі ў яго і будзь гаспадынняй, а для мяне – жонкай”. Нечыя моцныя, але надзвіва далікатныя рукі падхапілі мяне, ланцугі лопнулі, як танюсенкія струны, і я апынулася ў палацы, які нечакана ўзынік з цямнечы. З таго часу я жыву тут са сваім кахраным мужам, які штоноч сыходзіць да мяне з нябёсаў.

А т а. Яшчэ адна прыгожая казачка, прыдуманая дзівосьніцай Псіхе-

яй. Бачу, ты ня памятаеш, што сталася з табой тае жахлівае начы... Што б там не было, ты ацалела, і цяпер мы можам вяртацца дадому. Бунт съціх, я зноў уладару ў Геліцы, твайму жыцьцю нічога не пагражае. Хадзем, сястрычка. (*Працягвае руку да Psīhei.*)

П с і х е я (*хавае руکі за съпіну*). Ата, ты так і не зразумела? Я ніколі не вярнуся. Тут мой дом, мой уладар. Але я магу папрасіць яго, каб ён і вас пакінуў са мной. Заставайцесь, ён дазволіць!

А т а. Ты ня слухаешся мяне, сваёй старэйшай сястры, сваёй каралевы? Мусіць, ты зусім страціла розум ад голаду і холаду. Давядзеца ўжыць сілу. Іфіда, дапамажы мне.

Ата робіць некалькі кроکаў да Psīhei, але тая спрытна пераскоквае на другі бок ручая. Іфіда не спяшаецца выконваць загад сястры.

А т а. Іфіда, ты што, ня чуеш? Дапамажы мне яе злавіць. Бачыш, яна зусім звар'яцела і хоча застацца тут, бяз ежы, цёплага адзеньня і даху над галавой.

І ф і д а. Ня ведаю, каторая з вас звар'яцела. Можа, я не такая разумная, як ты, Ата, але цудоўна бачу, што Psīheя не падобна да змарнелай ад голаду і холаду істоты. Як ты гэта растлумачыш?

П с і х е я. Прыгледзіся да мяне, Ата. Бачыш, як наліoso маё цела, якім шчасьцем звязе твар? Хіба падобна я да чалавека, які месяц харчаваўся карэнъчыкамі ды ягадкамі?

А т а (*вагаецца*). Але гэтая падзёртая сукенка... (*Здаецца*.) Ты хочаш, Psīheя, каб я паверыла ў існаванье звышнатуральных рэчаў, каб я перакрэсліла ўсе свае ранейшыя ўяўленыні пра сусьвет, а тым самым – і ўсё сваё мінулае жыцьцё? Добра, дзеля цябе я зраблю гэта, мая любая сястрыца. Вядзі нас у свой смарагдавы палац з бурштынавым дахам. Дзе ён, ці далёка да яго ісьці?

Выраз радасці, які пры першых словах сястры зьявіўся на твары Psīhei, зъмяніўся гримасай бязъмернага жаху.

П с і х е я. Але ж мы размаўляем пад ягонымі вокнамі! Вось ён, палац, праста перад намі. (*Паказвае рукой*.) Няўжо вы ня бачыце гэтыя съпічастыя дахі, карункавыя съцены, браму, упрыгожаную адмысловай разьбой? А вітражы ў вокнах?

Ата з Іфідай зьдзіўлена глядзіць перад сабой, напружваюць зрок, але нічога ня бачаць. Перад імі пустка.

А т а (*пасцяля працяглага маўчаньня*). Брама? Вітражы? Psīheя, тут нічога няма. Разумееш, н і ч о г а... Хадзем лепиш дадому, яшчэ ня позна, любая мая. (*Робіць крок да Psīhei.*)

П с і х е я. Не, не! (*Заліваецца съязьмі і ўцякае прэч.*)

Ата кідаецца за ёю ўсьлед, але Іфіда хапае старэйшую сястру і не пускае.

А т а (*b'ecca ў істэртыцы*). Няма брамы! Няма смарагдавага палаца з бурштынавым дахам! Няма бога Сівой Гары! Іншых багоў таксама няма! Вярніся, Псіхея! Прашу цябе, вярніся...

Зъява пятая

Каля падножжа Сівой Гары праз некалькі дзён. Псіхея парадчыць кветнік перад сваім палацам. З боку гэта выглядае як адмысловы танец.

Зъяўляеща Нікандр з кошыкам у руках, убачыўши Псіхею – нерухомее і любуеца танцам дзяўчыны.

Н і к а н д р (*захоплена*). Багіня! Жонка бога!

Заўважыўши Нікандра, Псіхея спуджана ўскрыквае і зынікае. Праводзіўши яе поглядам, стратэг падыходзіць да ахвярнага слупа, ставіць на зямлю кошык і ўкленчвае.

Н і к а н д р. О, магутны Жоўты Яшчар! Ты, які ласкова суцішвый гнеў свой і паслаў Геліцы дажджы і ўраджай, вызваліў яе ад пошасьці і спусташальных варожых набегаў. Я, стратэг Нікандр, звяртаюся да цябе са шчырай просьбай. Дай мне дзяцей, зрабі так, каб жонка мая, Іфіда, зацяжарыла і нарадзіла мне сына, каб мне было каму пакінуць у спадчыну маёнтак, а ў старасьці мець апеку ды абарону.

За плячыма Нікандра як з-пад зямлі вырастает жрэц Марон і падслушоўвае.

Н і к а н д р (*працягвае*). А яшчэ дапамажы мне ў справах вайскоўых ды дзяржаўных. Пашлі перамогу ў барацьбе з ворагамі на полі бітвы і з ворагам, які завёўся ў самой краіне. (*Па-змоўніцку*.) Ведаеш, пра каго я гавару. (*Шэптам*.) Марон зноў служыць ілжывым багам і забараняе народу шанаваць цябе, спрадвечнага ды існага. (*Гучна*.) О, добры Яшчар, прыношу табе гэтыя съціплья дары і спадзяюся, што ты выканаеш мае просьбы. (*Прастадушна*.) Як ніяк, мы з табой цяперака сваякі.

М а р о н (*зъедліва*). Швагер Жоўтага Яшчара? Віншую, Нікандр!

Н і к а н д р (*усхопліваецца на ногі і паварочваецца да Марона*). Шпігуеш за мной, тлусты павук?

М а р о н. Я думаю: куды гэта бегалі ўпотайкі нашыя сястрычкі? А яны, аказваецца, складалі ахвяры крыважэрнаму Яшчару, які ўзяў сабе ў жонкі іхнюю Псіхею. Не заўсёды Іфіда хавае сакрэты ад свайго мужа. Бачу, ты таксама вырашыў звярнуцца па дапамогу да пачвары?

Н і к а н д р. Ці ня ты намаўляй нас на гэта месяц таму? А цяпер, калі ўсё наладзілася, вярнуўся да сваіх ранейшых багоў?

М а р о н. Да больш бясьпечных і паслухмяных, з дапамогаю якіх лягчэй кіраваць народам. Яны ніколі не запатрабуюць у ахвяру цябе самога.

Н і к а н д р. Гаворыш пра багоў, як пра пакорлівых служак. Сыцеражыся, Марон! Багі не даруюць зънявагі.

М а р о н. Багі мусяць быць удзячныя мне за багатыя дары, якія прыносяць ім люд Гелікі.

Н і к а н д р. А якая частка гэтых дароў асядае ў тваім жываце і ў тваіх кішэнях?

М а р о н (*прытворна*). Не разумею, за што ты мяне так ня любіш? Няўжо нашаму войску і табе асабіста нечага бракуе? Чаму ты прыйшоў сюды, да падножжа Сівой Гары, а ня ў нашую бажніцу? Дарэчы, якія дары ты прынёс Яшчару? (*Падыходзіць да слупа і зазірае ў кошык*.) Вачам сваім ня веру: галубіныя яйкі! Няўжо ты, як прости рамеснік, верыш у забабоны? (*Сымлецца*.) Твае яйкі тут не дапамогуць. Іфіда ніколі не народзіць дзіця.

Н і к а н д р. Табе адкуль ведаць, еўнух?

М а р о н. Нават нявольнікі ў палацы ведаюць: твая жонка з кім толькі ні стараецца – а ня можа зацяжараць.

Н і к а н д р. Змоўч, сабака! (*Сыціскае кулакі і робіць некалькі кроکаў да Марона*.)

М а р о н (*пераскоквае праз ручай*). Асьцярожна, стратэг: за гэтым ручаем пачынаецца краіна памерлых.

Н і к а н д р (*адступае*). Я пакуль туды не съпяшаюся. А вось ты хутка разьвітаешся з гэтым съветам.

М а р о н. Ці хопіць у цябе спрыту, няздара?

Н і к а н д р. Паразважаеш пра мой спрыт, калі я выпушчу з цябе кішкі.

Нікандр паказвае, як ён расправіща са жрацом, паварочваецца і ѹдзе прэч. Пачакаўшы хвіліну, Марон вяртаецца да ахвярнага слупа і ставіць нагу на кошык Нікандра.

М а р о н (*з няnavісью*). Пабачым яшчэ, хто з чым разьвітаецца! (*Трущыць нагой яйкі ў кошыку і сыходзіць*.)

Зъява шостая

Ля падножжа Сівой Гары праз некалькі дзён пасля першай сустрэчы сясьцёр. Зъяўляюцца Ата з мячом у руках і Іфіда з запаленым ліхтаром.

І ф і д а (*азіраеца па баках*). Нашай шчаслыўкі пакуль не відаць. (*Іранічна*.) Напэўна, прыбірае ў сваім вялізным палацы. Пра існаваньне ў ім прыслугі яна ня згадвала.

А т а. Ты ўпэйнена, што здолееш яе пераканаць?

І фіда. Не сумнявайся, Ата. Ёсьць у съвеце рэчы, у якіх я разьбіраюся лепш за цябе. Я ведаю, як нацкаваць жонку на мужа. Давай меч. А сама дзе-небудзь схавайся.

А та. Пабачым, на што ты здатная са сваімі жаночымі хітрыкамі.
І фіда. На большае, чым ты са сваім мужчынскім розумам.

Ата сыходзіць, Іфіда ставіць ліхтар на зямлю, меч кладзе побач і кліча Псіхею.

І фіда. Псіхея! Сястрыца мая, дзе ты? (*Азіраецца*.) Але ж і панурая мясыціна! Як я набралася съмеласьці прыйсьці сюды ў другі раз?

Невядома адкуль зъяўляеца Псіхея.

Псіхея (*зъдзіўлена*). Іфіда?

І фіда. Не чакала зноў мяне тут пабачыць? Думаеш, адна Ата непакоіцца пра тваё шчасыце? Я таксама хачу выратаваць цябе.

Псіхея (*сумна*). Ня трэба мяне выратоўваць ад шчасыця. Шкада, што вы з Атай ня бачыце яго.

І фіда. Гэта ты пра смарагдавы палац? Так, мы ня бачым яго, ня можам яго памаць, але ў адрозыненіні ад Аты я веру ў ягонае існаваныне.

Псіхея (*узрадавана*). Верыш? Сапраўды?

І фіда. Твайму богу прыйшла ў галаву выдатная думка: зрабіць свой палац нябачным для людзей. Чаму не? Ня трэба баяцца злодзеяў, наймаць ахову. Зразумела, што для сваёй абраныніцы ён зрабіў выключэныне, і ты можаш захапляцца прыгажосцю вашага жытла звонку і ў сярэдзіне. (*Заклапочана*.) Мяне зъдзіўляе іншае, Псіхея. Чаму твой муж наведвае цябе толькі ўначы і не паказваеца пры дзённым съятле?

Псіхея. Але я ўжо казала вам: прыгажосць ягоная сълепіць.

І фіда. А табе не здаецца, што гэтаму ёсьць іншае выглумачэныне?

Псіхея (*няўязмна*). Іншае? Якое, Іфіда?

І фіда. Муж твой – брыдкая пачвара, і калі б ты ўбачыла яго – памерла б з агіды.

Псіхея (*абурана*). Ты... Ты... Як ты можаш такое казаць!

І фіда. Табе балюча гэта чуць, бо я кажу чыстую праўду. (*Пераканана*.) Твой так званы бог, твой каралевіч са смарагдавага палаца – насамрэч ablaze! Яшchar!

Псіхея. Я не хачу цябе слухаць! (*Закрывае вушы рукамі*.)

І фіда (*патэтычна*). Якая абраца каралеўскуму роду! Штоночы нейкая юрлівая яшcharка цешыцца пекным целам нашае сястры, дакранаеца да яе сваімі сылізкімі лапамі і пры гэтым мае нахабства распавядца небыліцы пра сваю незямную прыгажосць!

Псіхея. Іфіда!

І фіда (*па-змоўніцку*). Паслухай мяне, даражэнькая! Я навучу цябе, як пазбыцца гэтай абрыйды. (*Бярэ ў руکі ліхтар.*) Сёньня ноччу, калі ён засыне пасыль любоўных уцех, ты запаліш гэты ліхтар і пабачыш сапраўданае ablіčcha свайго мужа. Пераканаўшыся ў праўдзівасці маіх словаў, возьмеш гэты меч і адсячэш галаву пачвары. (*Бярэ з зямлі меч і працягвае яго Psixei.*) Чары са смарагдавага палаца спадуць, ён зробіцца бачным і будзе належаць нам. (*Задаволеная сваім бліскучым планам.*) Вось.

Псіхея глядзіць на сястру шырока раскрыўшы вочы, а потым выбухае съехам.

І фіда (*зъдзіўлена*). Ты чаго?

П сіхея (*праз съех*). Іфіда, як ты даўмелася прапанаваць мне такое? Няўжо ты лічыш мяне зусім ідыёткай?

І фіда. Не разумею.

П сіхея (*сур'ёзна*). Ну, як табе сказаць... (*Падбірае патрэбныя словаы.*) Я ня буду пераконваць цябе, што бог, які стварыў такі прыгожы палац, ня можа быць брыдкім. Што ня можа быць гідкай пачварай той, ад каго сыходзіць такое шчырае каханье і дабрыня. Я паспрабую табе растлумачыць як жанчына жанчыне. Ты магла б у поўнай цемры адрозніць Нікандра ад яшчаркі, калі б вы былі разам у ложку?

І фіда (*разгублена*). Вядома, магла б. Што за дурное пытанье? (*Не стрымаўшыся.*) І ад кожнага іншага мужчыны – таксама.

П сіхея. Вось і я, нават ня бачыўшы пры съятле ablіčcha свайго каханага, магу сказаць, што ён – ня Яшчар. Ён мае цела чалавека. (*Намхнёна.*) Віно п'янкое і хмельнае – пацалункі ягоныя, подых лагоднага ветру і націск навальніцы шалёнай – абдымкі ягоныя. Увесь ён авеяны лілейным водарам, а голас ягоны гучыць пералівістым съпевам сірынгі. Начны змрок не перашкаджае нам зылівацца ў шчырым каханьні, што ня бачаць вочы мае – чуе сэрца. Мой каханы ня Яшчар, Іфіда.

І фіда (*зрываетца на крик*). Ён цябе зачарараваў! Ты ўспрымаеш яго не такім, які ён ёсьць насамрэч. Усё вакол цябе зачараvanaе, падманлівае.

П сіхея (*разважліва*). Калі я зачараvanaя, дык і пры съятле ліхтара я ня ўбачу ягонага, як ты кажаш, сапраўданага ablіčcha. Бывай, Іфіда. Блізіцца вечар, я мушу вяртацца ў палац, сустракаць свайго мужа. (*Паказвае на меч з ліхтаром.*) А ты ідзі лепш, і забяры з сабой гэтыя рэчы. (*Шчыра.*) Я вельмі хачу, каб багі паслалі табе нарэшце дзіця, якога ты так прагнеш, сястра.

І фіда (*дрыжачым голасам*). Дык папрасі за мяне свайго бога. (*Пакорліва брыдзе прэч.*)

Зъяўляецца Ата, якая хавалася непадалёк.

А т а (*да Іфіды*). Ну, што, сястра, дапамаглі твае жаночыя хітрыкі?
І ф і д а (*агрызаецца*). Пабачым, чаго варты твой мужчынскі розум.

Іфіда пакідае старэйшай сястры меч, ліхтар і сыходзіць.

П с і х е я (*насьцярожсана*). І ты тут, мая міная Ата? І ты будзеш пераконваць мяне, што мой каханы муж – Яшchar, будзеш намаўляць мяне забіць яго?

А т а. Ты ж ведаеш: я ня веру ні ў Яшчара, ні ў багоў.

П с і х е я. Тады дзеля чаго ты прыйшла? (*Паказвае на меч і ліхтар*.) Навошта табе гэтыя жахлівяя рэчы?

А т а. Можа, таму, што... люблю. (*Кладзе меч і ставіць на зямлю ліхтар*.) Ты верыш, што я люблю цябе, Псіхея? Адзіная істота ва ўсім съвеце, да якой я па-сапраўднаму прывязаная – гэта ты.

П с і х е я. Калісці і мне так здавалася, Ата. Але цяпер... Ня ведаю. (*Сумна*.) Ты ня зычыш мне шчасьця.

А т а. Якога шчасьця, Псіхея? Таго, што ты маеш? Пакажы мне, дзе яно? Неўзабаве скончацца апошняя цёплыя дні восені і халодны паўночны вечер прынясе на сваіх крылах лютую зіму. Твой прывідны палац не ўратуе цябе ні ад голаду, ні ад холаду. Хадзем дадому, Псіхея!

П с і х е я. Мой дом тут. Табе ня варта было зноў прыходзіць, Ата, калі ты ня можаш паверыць ні ў палац, ні ў ягонага гаспадара.

А т а. Я прыйшла, каб уратаваць цябе. (*Рашуча*.) І клянуся, што зраблю гэта. Палац існуе толькі ў тваім уяўленыні. А гаспадар... Магчыма, ёсьць нехта, каго ты называеш мужам і з кім дзеліш ложа. Але гэта ня бог.

П с і х е я (*насьмешліва*). Можа, Яшchar?

А т а. Не, звычайны мужчына. Беглы раб, злачынца, які знайшоў сабе сковішча на Сівой Гары. Ён зняў цябе непрытомную з ахварнага слупа і цяпер карыстаецца тваёй даверлівасцю і безбароннасцю. За твае пешчы ён поіць цябе і корміць. А каб лягчэй было цябе падманваць, гэты лайдак прыходзіць да цябе толькі ўпоцемку.

П с і х е я. Прыкрую, цёмную гісторыю прыдумала ты, сястрыца. Няўжо яна выглядае больш праўдападобнай, чым мая?

А т а. Ах, Псіхея, у жыцці найчасціцей здароўца менавіта прыкрыя гісторыі. Чым больш гісторыя прыгожая, тым далей яна ад праўды.

П с і х е я (*падыходзіць да Аты*). Ата, чаму ты ня бачыш таго, што бачу я? Чаму ня чуеш таго, што я чую? Я ня ведала маці, ты была мне замест яе. Я ня мела сапраўднай бацькоўскай любові, ты была мне за бацьку. Калі мне было блага – нешта балела, нехта мяне крыўдзіў – я прыбягала да цябе. І ты заўсёды знаходзіла тыя гаючыя слова, якія суцішвалі мой боль. Ты заўжды ахутвала мяне сваёй цеплынёй і любоўю. Ты рызыкаўала дзеля мяне жыццём. Я ведала, што ты – самая моцная, самая мудрая, што абароніш мяне ад усякага ліха. Але цяпер

ты здаешся мне маленькай дзяўчынкай, якой патрэбна мая дапамога і спагада. (*Абдыме сястру.*) Дзе мне знайсьці патрэбныя слова, каб пераканаць цябе, каб ты мне паверыла?

А т а (*таксама абдыме сястру*). О Псіхея, я старалася быць для цябе маці! Таму і цяпер я мушу ўратаваць цябе, вывесыці з гэтага ачмурэння. Я перабрала ў галаве самыя розныя спосабы... Найпрасьцей мне здавалася прывесыці сюды кагорту жаўнераў, прачасаць схілы Гары і знайсьці таго мярзотніка, які цябе ашуквае. Забіць яго як сабаку, а цябе сілай завесыці дамоў!

П с і х е я (*вырываецца з абдымкаў і трывожна азіраеца навокал*). Ты не зрабіла гэтага, сястра?

А т а. На жаль, мой план ня мог зьдзейсніцца. Ва ўсёй Геліцы не знайсьці ваяра, які б адважыўся наблізіцца да падножжа Сівой Гары. (*Падбірае з зямлі меч.*) Тады я вырашыла ўзбройцца сама і, выкрыўшы ягоную бярлогу, забіць нягодніка ўласнаю рукой.

П с і х е я (*з абурэннем*). Ты вынюхвала па ўсіх пакоях, як гнюсны шпег?!

А т а. Колькі ні шукала я, колькі ні высочвала так званага мужа, так нікога і не знайшла. Можа, ён існуе толькі ў твайм уяўленыні? Наступным рашэннем было забіць цябе, калі ты не паабяцаеш назаўсёды пакінуць гэтае пагане месца. (*Прыстаўляе вастрыё мяча да шыї Psixei.*) Псіхея, вярніся дадому, іначай я заб'ю цябе. Выбірай: жыцьцё ці прывідны палац з ягоным няісным гаспадаром!

П с і х е я (*нават не спалохаўшыся*). Ты мяне добра ведаеш, сястра. Ты сумняваешся ў майм выбары?

А т а. Не. Вядома, ты выбярэш горшое: съмерць. (*Апускае меч.*)

П с і х е я. Здрада можа разлучыць нас, съмерць – не. (*Задумліва.*) Некалі мне давядзецца памерці для гэтага съвету, каб навечна трапіць у ягоны... (*Да Аты.*) Ты пералічыла ўсе прыдуманыя табою спосабы, сястра?

А т а. Я было страціла ўсякую надзею выратаваць цябе, як раптам знайшла выйсьце. Псіхея, ты таксама мяне добра ведаеш. Я калі-небудзь парушала сваю клятву?

П с і х е я. Ніколі, Ата. Тваё слова мацнейшае за каралеўскую пячатку.

А т а. У мяне ёсьць да цябе адна просьба. Я не патрабую, каб ты зараз жа вярнулася да нас. Я не намаўляю цябе, як Іфіда, па-здрадніцку забіць свайго мужа. Я толькі прашу цябе, сёньня ўначы, калі твой кахраны бог будзе спаць, запаліць на імгненыне гэты ліхтар і пераканацца, што любы твой сапраўды такі прыгожы, як табе гаворыць. Потым можаш заставацца ў сваім палацы і жыць шчасліва. Я цябе больш не патрываю.

П с і х е я (*прастадушна*). Я не могу гэтага зрабіць! Як ты не разумееш?! Ён прасіў мяне, і я яму абыцала.

А т а. Я таксама цябе прашу, і ты паабяцаеш мне, што зробіш гэта.
(*Прыстаўляе вастрыё мяча сабе да шыi.*) Інакш, клянуся: я заб'ю сябе!
Слова каралевы Гелікі.

П с і х е я. Не, не! Так няможна! (*Падае да ног Аты i абдымае яе за каленi.*)

А т а (*няўмольна*). Калісьці я выратавала жыцьцё табе, цяпер маё жыцьцё знаходзіцца ў тваіх руках. Выбірай, што для цябе важней: капрыз мужа ці жыцьцё сястры. Гэта мой апошні спосаб твайго выратавання. Я не могу пакінуць цябе тут у невядомасці, нічога не зрабіўши дзеля твайго шчасьця.

Псіхея заходзіцца плачам ля ног Аты. Ата схіляецца над ёю і спрабуе суцешыць.

А т а (*лагодна*). Ня плач, дурнічка. Падумай, ты нічога не губляеш. Пабачыш на ўласныя вочы, як выглядае твой каханы. Сама ўпэўнішся, нас супакоіш. Калі твой бог кахае цябе, ён даруе табе тваё непаслушшэнства. А калі ты пабачыш, што перад табой беглы раб, брыдкі ашуканец – уцякай з усіх ног, мы з Іфідай будзем чакаць цябе ля ахварнага слупа.

Псіхея ўзынімаецца з каленяў і выцірае з вачэй сылёзы.

П с і х е я. Якая ты жорсткая, Ата. Якая нясыцерпная твая любоў да мяне. Шкада, што бацька не забіў мяне немаўляткам. (*Бярэ ў руکi ліхтар.*) Бывай, мы болей ніколі не пабачымся. (*Брыдзе прэч.*)

А т а (*наўздагон*). Памятай, мы будзем чакаць цябе ўсю ночь!

П с і х е я (*спынілася i на імгненьне павярнулася да сястры*). Няўжо ты не разумееш, што гэта ўсё? Калі я не паслухаюся свайго мужа, ён назаўсёды пакіне мяне, а я, нібы тая начная птушка, буду дарэмна шукаць яго па ўсёй зямлі. (*Сыходзіць.*)

А т а (*пад уплывам незразумелага пачуцьця*). Ён даруе табе, Псіхея! Вось пабачыш, абавязкова даруе!

Псіхея зьнікае. Ата стаіць здрэнцвелая каля ахварнага слупа. Зъяўляецца ўсхваляваная Іфіда.

І ф і д а. Я ўсё бачыла, сяцрычка, хаця ня ўсё чула. Ты паклялася, што заб'еш яе, і яна паабяцала запаліць съятло ў спачывальні? (*Лісъліва.*) Якая ты спрытная, Ата!

А т а (*выбухае гневам*). Маўчи, дурніца!

Зъява сёмая

Познім вечарам ля падножжа Сівой Гары. Пад ахварным слупам сядзіць маркотная Псіхея і то запальвае, то тушиць ліхтар.

П с і х е я. Быў сабе бог, малады і вечны, магутны і добры. І была простая дзяўчына, якая ўявіла сябе багінай і марыла пра іншае, незямное жыцьцё. Бог упадабаў дзяўчыну за прыгажосьць ейных летуценьняў і, хаця іншыя багі адгаворвалі яго, вырашыў спраўдзіць яе чароўную мару. Але прыняўшы ад бога падарунак, дзяўчына ня здолела ўтрымаць яго і выпусьціла са сваіх нязграбных рук у самы бруд. Бо ніякая яна была не багіня, а нікчэмае стварэнне, прывязанае да зямлі. Ланцугі мінулага трymаюць мацней за жалезныя. Любяя сёстры, ці маё няшчасце зробіць вас шчасльвымі?

Псіхея бачыць два прапорцыя відзяжы.

Спачатку съятло ліхтара выхоплівае з цемры постаці стратэга Нікандра і жраца Марона. Нікандр дасканаліць удар мячом, уяўляючы, як ён забівае ненавінага яму жраца. У гэты час Марон ціхутка падыходзіць ззаду і кратае стратэга за плячо. Калі Нікандр паварочваецца, Марон зьдзымухвае са сваёй далоні нейкі залацісты парашок праста ў твар стратэгу. Атручаны Нікандр скоўваецца на зямлю. Постаці расплываюцца ў цемры.

За другім разам съятло ліхтара асьвятляе постаці Аты і Іфіды. Ата падсыпае атруту ў кубак з віном і ўяўляе, як падае яго сястры-суперніцы. У гэты час Іфіда незадуважна падкрадаецца да Аты ззаду, накідае ёй на шию вяроўку і душыць. Бездыханная Ата апускаецца на зямлю. Постаці зьнікаюць у цемры.

П с і х е я (*узынімаецца з зямлі*). Я выканаю, Ата, тваю просьбу. Не таму, што не давяраю свайму кахранаму, але каб зьберагчы жыцьцё табе. Ведаю, што не пасьпее ўзысьці сонца, як маё шчасце ляжа друзам. Ведаю, што мяне чакаюць бясконцыя вандроўкі, цяжкая праца, прыніжэнні і розныя іншыя выпрабаваньні. Мушу да дна выпіць горыч гэтага съвету, спазнаць усе беды і няшчасці чалавечага быцця. Але я веру ў бязьмежную дабрыню і міласэрнасць свайго кахранага, веру, што напрыканцы майго пакутнага шляху ён будзе чакаць мяне, і там мы зноў зъяднаемся ў любові. Смарагдавы палац я атрымала ў падарунак, цяпер я павінна выпакутаваць сваё шчасце.

Каля ахварнага слупа зъяўляюцца сёстры Псіхеі. Яны ледзь відочныя ў цемры.

І ф і д а. А раптам яна не стрымае слова? Няўжо ты споўніш сваё абязданыне, Ата?

А т а. Уяўляю, як ты ўзрадуешся. (*Занепакоена.*) Толькі б Псіхея пасьпела ўцячы.

І ф і д а. Залежыць, ад каго ёй давядзецца ўцякаць. Адно, калі ад брыдкага раба, іншае – калі ад прыгожага бога.

А т а (*уражсаная словамі сястры*). Ты яшчэ сумняваешся – ад каго? Іфіда, ты больш ня верыш у свайго Яшчара?

І ф і д а (*агрызаецца*). Табе што да таго, у каго я веру? Раней цябе гэта ня вельмі цікавіла, сястрычка.

А т а. Іфіда... (*Не адразу адваражваеца спытацца.*) Ты ўпэўнена, што мы ўсё слушна зрабілі?..

Нечакана далёка ў цемры ўспыхвае съятло ліхтара і асьвятляе зынямелы твар Псіхеі. Праз імгненъне съятло зынікае, а на Свой Гары ўшчынаеца нешта неверагоднае. Б'юць перуны, бліскаюць маланкі. Чуваць, як нешта раскалолася і пасыпаліся дробныя аскепкі.

Сярод усяго гэтага шуму да сясьцёр далітаяе невыразны голас, адначасова прывабны і жахлівы, пяшчотны і суроўы.

У водблісках маланак сёстрам бачыцца смаргадавы палац з бурштынавым дахам, які рассыпаецца на іхніх вачах. Над палацам узынікаюць на імгненъне абрысы боскага твару невымоўнай красы.

Навальніца сціхае гэтак жа раптоўна, як і пачалася. Усталёўваеца цішыня, і толькі недзе ўдалечы чуваць плач, які ператвараеца ў крыкі начной птушкі.

І ф і д а (*ціха*). Сыпічастыя дахі, брама з адмысловай разьбой, вітра́жы ў вокнах...

А т а (*няўцямна*). Абрысы твару, велічнага і гожага... Позірк да-корлівы і гнеўны, які працінае насірэз...

І ф і д а (*ачуняўши*). Ата, што гэта было?

А т а (*вяртаеца да рэчаіснасці*). Навальніца. Раптоўная зъмена надвор’я ў гарах. (*Асьцярожна*.) Ты бачыла ці чула нешта незвычайнайнае?

І ф і д а (*павагаўши*). Не. А ты?

А т а (*перамагае сябе*). Маланкі. Гримоты. Схілы Свой Гары, асьветленыя бліскавіцай. (*Памаўчаўши*.) Што мы тут робім, сястра? Ці ня час нам вяртацца ў палац?

І ф і д а (*пасъпешліва*). Самы час. Я зъмерзла і згаладала. Забрацца б хутчэй у цёплы ложак, да любага Нікандра.

А т а. Нас чакаюць справы дзяржаўнай важнасці. Народу Гелікі патрэбная нашая мудрасць і дасьведчанасць. Вяртаемся дадому, Іфіда.

Баязьліва азірнуўшися, сёстры пасъпешліва пакідаюць нядобрае месца.

Крык начной птушкі, пранізлівы і тужлівы, заціхае ў далечыні.

З а с л о н а.